

Rabobank

Economisch profiel Groene Hart Noord

Prestaties en verwachtingen bedrijfsleven

Oktober 2010

Voorwoord

De mondiale economische en financiële ontwikkelingen van de afgelopen tijd hebben een grote invloed op een open economie, zoals de Nederlandse. Over deze invloeden en de gevolgen daarvan wordt veel gepubliceerd. Minder duidelijk is dat deze ontwikkelingen nog sterkere regionale gevolgen hebben, afhankelijk van de economische structuur van de regio. Dit geldt eveneens voor het werkgebied van Rabobank Groene Hart Noord dat in belangrijke mate samenvalt met de gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop.

Rabobank Groene Hart Noord speelt een belangrijke rol in deze regionale en lokale economie; als dienstverlener, financier en als grotere werkgever. Zij heeft vanuit haar rol en als onderdeel van Rabobank de beschikking over kennis van de lokale economie. Zij wil, als coöperatieve organisatie, deze kennis beschikbaar stellen aan haar leden en klanten. Een goed beeld van de lokale economie en de verwachtingen voor de nabije toekomst zorgen er voor dat de bank en haar leden geholpen worden bij het verwezenlijken van de gemeenschappelijke en individuele idealen.

De afdeling Economisch Onderzoek van de Rabobank heeft samen met Rabobank Groene Hart Noord een analyse gemaakt van de lokale bedrijvigheid en de verwachte ontwikkelingen. De conclusie is dat de lokale economie relatief goed door de recessie komt, maar dat voor enkele sectoren 2011 nog een spannend jaar zal worden. Door hier gezamenlijk goed op in te spelen zal de basis voor de gezonde lokale economie worden versterkt.

Ed Bielefeld
Directeur Bedrijven

Inhoudsopgave

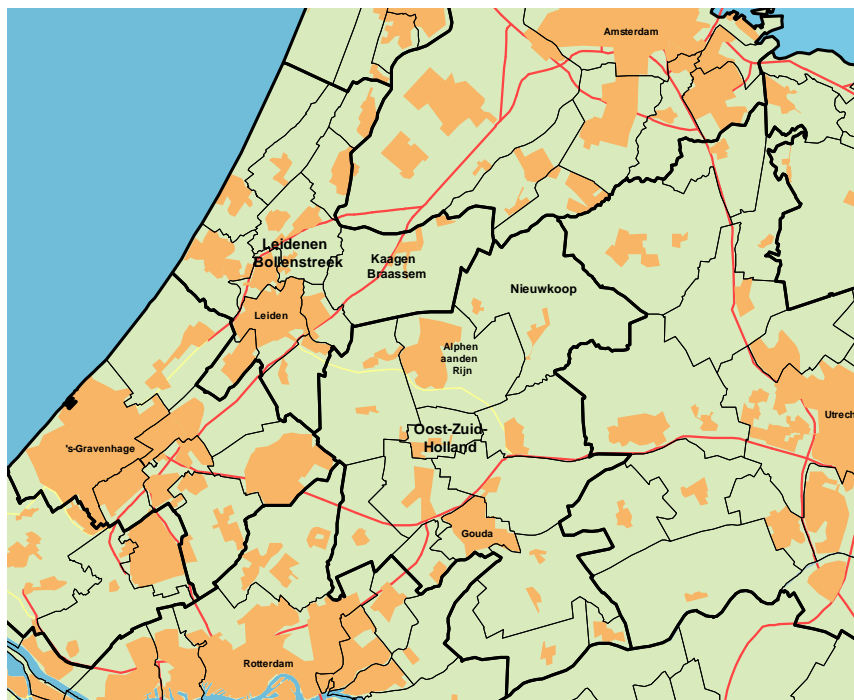
Inleiding	4
Het economisch presteren	5
1.1 Bergop gaat langzamer dan bergaf	5
1.2 De economie van Groene Hart Noord	6
1.3 Over de Regionaal-Economische Thermometer.....	7
1.4 Thermometerstand	8
1.5 Economische groei	10
1.6 Economische kracht.....	13
1.7 Economisch vooruitzicht 2010-2011	16
1.8 Conclusie	19
Bijlagen	20
Definities economische thermometer.....	20
Absolute uitkomsten groei- en krachtindicatoren	20
Overzicht Regio Top 40 2009	21
Colofon	22

Inleiding

In deze brochure wordt een analyse gemaakt van de economie en de prestaties van het bedrijfsleven in het werkgebied van Rabobank Groene Hart Noord. Aan de ene kant wordt daarvoor bepaald hoe het bedrijfsleven in 2009 de economische crisis heeft doorstaan. Dit gebeurt aan de hand van de door Rabobank Nederland ontwikkelde 'Regionaal Economische Thermometer' (RET). Aan de andere kant kijken we ook vooruit naar de mate waarin de economie in het werkgebied van de bank zich in 2010 en 2011 zal herstellen. Hiervoor worden de economische prestatie en verwachting van het Groene Hart Noord (de gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop) vergeleken met twee regionale vergelijkingsgebieden (Leiden en Bollenstreek¹ en Oost-Zuid-Holland²) en Nederland. In de onderstaande kaart is de ligging van het werkgebied van de bank binnen de grotere regio weergegeven.

De analyses en voorspellingen zijn gemaakt op basis van de regionaal-economische modellen en databronnen die bij Rabobank Nederland beschikbaar zijn. Er heeft dus geen specifiek aanvullend onderzoek plaatsgevonden.

Kaart 1: De positie van Groene Hart Noord binnen de Randstad

Bron: Rabobank

¹ Kaag en Braassem, Hillegom, Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Noordwijk, Noordwijkerhout, Oegstgeest, Teylingen, Voorschoten, Zoeterwoude

² Alphen aan den Rijn, Bergambacht, Bodegraven, Boskoop, Gouda, Nieuwkoop, Reeuwijk, Rijnwoude, Schoonhoven, Vlist, Waddinxveen

Het economisch presteren

1.1 Bergop gaat langzamer dan bergaf

Na een aantal jaren van hoge economische groei gooide de kredietcrisis in 2008 roet in het eten. In de loop van 2008 was nog sprake van een geleidelijke afkoeling van de reële economie. Maar in het laatste kwartaal van dat jaar werd de Nederlandse economie meegetrokken in de vrije val van de wereldhandel. Daarmee kwam abrupt een einde aan de periode van hoogconjunctuur en sloeg de zeer uitbundige groei van de Nederlandse economie om in een forse krimp. De afgelopen recessie was de hevigste sinds de Tweede Wereldoorlog. De economie werd in totaal meer dan 5 procent kleiner.

Sinds medio 2009 klimt onze economie weer langzaam uit het dal en kunnen we spreken van een voorzichtig en broos herstel. Voorzichtig omdat de groei beperkt is. Broos omdat de duurzaamheid ervan onzeker is. De Nederlandse economie groeide in het derde en vierde kwartaal van 2009 met respectievelijk 0,6 en 0,4 procent. De groei werd vooral gedragen door de toegenomen export als gevolg van de opleving van de internationale handel. In het eerste kwartaal van 2010 zwakte de groei af naar 0,2 procent. Hoewel het tempo van de groei wat lijkt af te vlakken, is de samenstelling ervan gunstig. In de tweede helft van 2009 werd de groei gedragen door de export, terwijl in het eerste kwartaal van dit jaar ook de binnenlandse consumentenbestedingen en investeringen bijdroegen aan de groei, zij het mondjesmaat³. Hoe belangrijk de export ook mag zijn, consumentenbestedingen en investeringen zijn evengoed noodzakelijk voor een gezonde groei.

De onzekerheid ligt voor een deel in de ontwikkeling van de consumentenbestedingen. Hoewel de stijging van de werkloosheid door de vergrijzing en de krappe arbeidsmarkt van voor de recessie meevalt in vergelijking met voorgaande crises, is het aantal werklozen fors toegenomen. Het zal ook nog even duren voordat de werkgelegenheid weer gaat stijgen. Dit heeft impact op de koopkracht en een neerwaarts effect op de consumentenbestedingen. Ook het economisch beleid van de komende kabinetsperiode speelt een grote rol in de onzekerheid. Dat er bezuinigd gaat worden is zeker. Dat de consument dit zal voelen in zijn portemonnee ook. Maar op welke terreinen, in welke mate en in welk tempo dat zal gebeuren, is nog de vraag. Dit kweekt voorzichtigheid, wat we onder meer terugzien in de toenemende spaartegoeden. Bovendien moet niet alleen de Nederlandse overheid bezuinigen. Probleemlanden als Griekenland, Ierland, Portugal en Spanje zijn gedwongen om dit jaar al het tekort op de overheidsbegroting terug te dringen. De andere Europese overheden volgen volgend jaar. Voor een open economie als die van ons zijn dat essentiële ontwikkelingen.

Samenvattend zien we een voorzichtig herstellende economie met veel nationale en internationale onzekerheden. Voor 2010 als geheel wordt een groei verwacht van 1,5 procent. Hoewel die groei lager is dan voor de recessie en we dus nog steeds verder verwijderd raken dan het 'normale' groeipad, is dat positief te noemen.

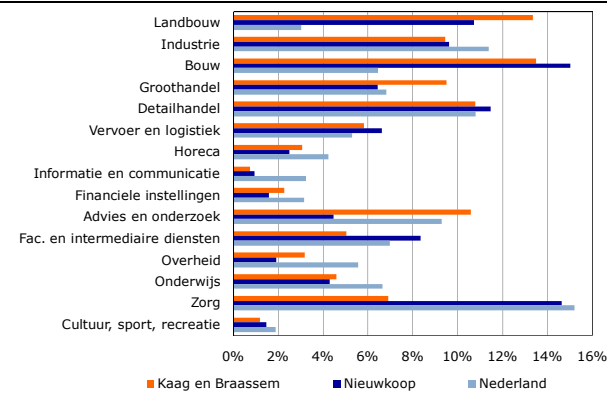
³ Bron: *Economisch Kwartaalbericht. Rabobank, juni 2010*

1.2 De economie van Groene Hart Noord

Productiestructuur

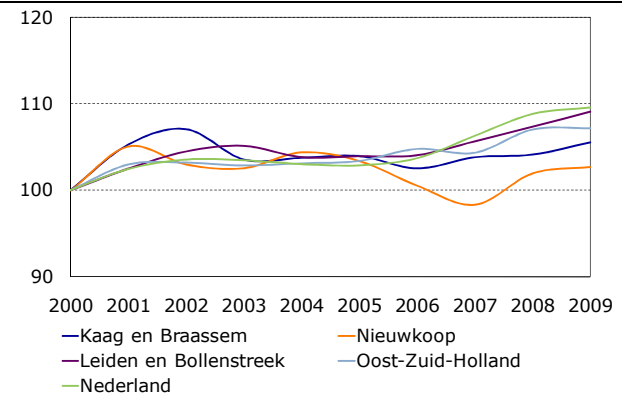
In figuur 1 wordt een vergelijking gemaakt tussen de sectorstructuur in de twee gemeenten en Nederland. De twee gemeenten, en dan vooral Kaag en Braassem onderscheiden zich duidelijk van Nederland door het hoge percentage banen in de landbouw. In beide gemeenten is de bouw naar verhouding twee keer zo groot als landelijk. Aan de andere kant betekent dit dat er relatief weinig werkgelegenheid in informatie en communicatie, financiële instellingen en bij de (semi-)overheidsectoren is. De uitzondering hierop is de zorgsector in Nieuwkoop.

Figuur 1: Sectorstructuur (% banen in 2009)

Bron: LISA, bewerking Rabobank

Figuur 2: Ontwikkeling werkgelegenheid (2000 = 100)

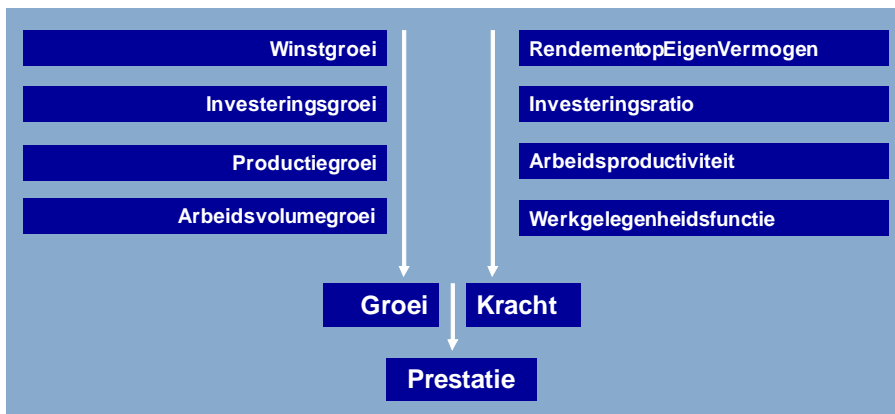
Bron: LISA, bewerking Rabobank

Werkgelegenheidsontwikkeling

Wanneer de trend in de werkgelegenheidsontwikkeling in het Groene Hart Noord over het afgelopen decennium wordt vergeleken met de regio en Nederland (figuur 2) dan valt het volgende op. Ten eerste vond er in de twee gemeenten aan het begin van het decennium een sterke tijdelijke stijging van het aantal banen plaats. De werkgelegenheid in Nieuwkoop bereikte haar hoogste niveau in 2001 (8.000 banen) in Kaag en Braassem in 2002 (7.100 banen). Sindsdien daalde het aantal banen in Nieuwkoop vooral van 2004 tot 2007, daarna vertoonde het weer een opleving als gevolg van de het economisch gunstige klimaat in 2007 en 2008. Kaag en Braassem is over de afgelopen jaren stabiel gebleven qua aantal banen maar profiteerde ook minder van de economische groei in 2007 en 2008. Vanuit die optiek gezien is dus sprake van een enigszins teleurstellend werkgelegenheidsbeeld. De regio's Leiden en Bollenstreek en Oost-Zuid-Holland kenden de afgelopen jaren wat minder groei dan landelijk maar deden het wel aanzienlijk beter dan de twee gemeenten. Verondersteld mag worden dat de twee gemeenten wel van deze werkgelegenheidsgroei hebben kunnen profiteren aangezien een deel van hun inwoners elders in de regio werkt.

1.3 Over de Regionaal-Economische Thermometer

De Regionaal-Economische Thermometer (RET) meet de economische prestaties van Nederlandse regio's en vergelijkt die met het Nederlandse gemiddelde. De prestaties worden gemeten aan de hand van acht variabelen. Deze acht variabelen zijn ondergebracht bij twee indicatoren: 'economische groei' en 'economische kracht'. Samen vormen zij de score voor de 'economische prestatie'. In de onderstaande figuur wordt de opbouw van het model weergegeven. In bijlage I zijn de definities van de acht variabelen opgenomen.

De economische prestatie van een regio waarderen we met een rapportcijfer. Voor elke variabele zetten we de gemiddelde waarde in Nederland op een zes. Stel dat de gemiddelde winstgroei in Nederland 10 procent bedraagt, dan krijgt een regio met een gemiddelde winstgroei van 10 procent een waardering van een zes. 2009 was in dit opzicht een bijzonder jaar, door de recessie waren alle vier de groei-indicatoren negatief. Op het moment dat het rapportcijfer boven de zes ligt, betekent dit bij de groei-indicatoren dan ook dat de regio een lagere daling dan Nederland heeft gekend. Een waardering met een cijfer onder de zes duidt op een minder dan gemiddelde score en wordt daarom als onvoldoende beoordeeld⁴. Het rapportcijfer voor 'economische groei' en 'economische kracht' is het ongewogen gemiddelde van de rapportcijfers voor respectievelijk de vier groei- en de vier krachtvariabelen. Het rapportcijfer voor de economische prestatie is het ongewogen gemiddelde van de cijfers voor groei en kracht.

De rapportcijfers zijn berekend op basis van verschillende bronnen. Dit zijn onder andere de MKB-database en de Monitor Bedrijfsactiviteit van de Rabobank, de financiële jaarrekeningen van het CBS en de werkgelegenheidscijfers uit het zogenoemde LISA-bestand (Landelijk Informatie Systeem Arbeidsorganisaties). De rapportcijfers worden ieder jaar opnieuw berekend met de meest actuele gegevens.

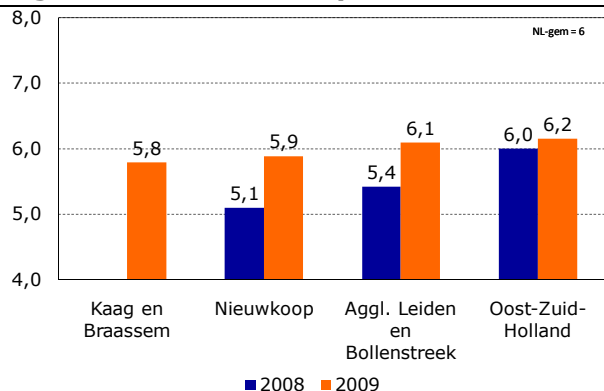
⁴ De rapportcijfers variëren van 3 tot 9. De mate waarin de regionale score afwijkt van het gemiddelde van alle regio's (de standaarddeviatie) vertaalt zich in punten die de regio meer of minder krijgt toebedeeld dan dat landelijke gemiddelde: een zes.

1.4 Thermometerstand

In de jaarlijkse Regio Top 40 van de Rabobank worden de veertig Nederlandse regio's (waartoe ook de COROP-regio's Leiden en Bollenstreek en Oost-Zuid-Holland behoren) gerangschikt naar gelang de economische prestatie van hun bedrijfsleven. De ranglijst (zie bijlage) laat in 2009 grote verschuivingen zien ten opzichte van 2008. De verklaring hiervoor kan voor een groot deel worden gevonden in de regionale verschillen in sectorstructuur in combinatie met de economische recessie. De recessie heeft flink huisgehouden in ons land. Sectoren bevinden zich echter op verschillende punten op de conjunctuurencyclus; zo ook in 2009. Op verschillende momenten tijdens de recessie worden verschillende sectoren geraakt. Zo zat de industrie vooraan waardoor deze sector in 2009 flinke klappen te verduren kreeg. Aan de andere kant bleef de publieke sector nog grotendeels buiten schot. Dit verklaart dat veel industrieregio's laag scoorden en de agglomeratie 's-Gravenhage op de nummer 1-positie kwam⁵.

In 2009 kwamen de regio's Leiden en Bollenstreek en Oost-Zuid-Holland uit op respectievelijk de 17^e en 11^e positie in die ranglijst. Vooral de regio Leiden en Bollenstreek steeg daarmee een flink aantal plaatsen in de ranglijst, in 2008 was de regio nog 35ste. In de rapportcijfers voor de economische prestaties (figuur 3) is die verbetering ook duidelijk zichtbaar. Ook de gemeente Nieuwkoop heeft het in 2009 relatief een stuk beter gedaan dan in 2008. Van Kaag en Braassem, dat in 2009 is ontstaan uit de gemeenten Alkemade en Jacobswoude, zijn alleen gegevens over 2009 beschikbaar. Deze laten zien dat de prestaties van het bedrijfsleven in lijn waren met die van de regio en Nederland.

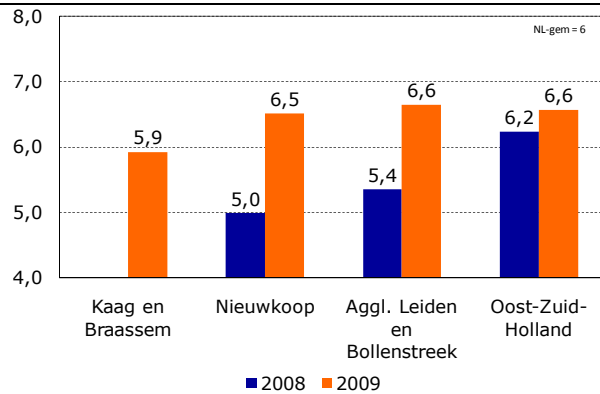
Figuur 3: Economisch presteren

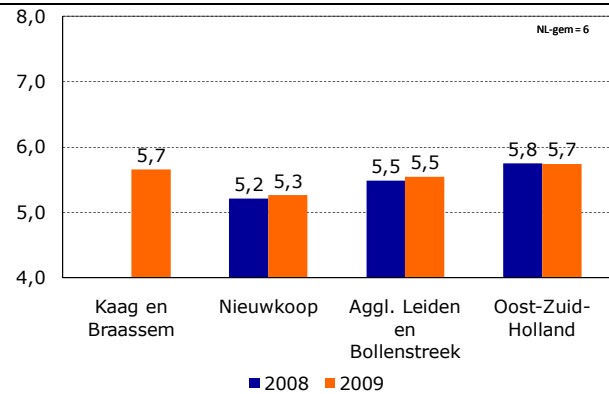
Bron: Rabobank/EIM

De gunstige ontwikkeling van de prestatiecijfers kwam vooral doordat men relatief goed scoorde op economische groei. In Nieuwkoop steeg het rapportcijfer voor economische groei van een onvoldoende naar een ruime voldoende (figuur 4). Deze verbetering deed zich ook regionaal voor. Qua economische kracht presteert het bedrijfsleven in de twee gemeenten en de regio wat onder het landelijk gemiddelde (figuur 5).

⁵ Rabobank – De Regio Top 40: Economisch presteren van het bedrijfsleven in 2009, juni 2010

Figuur 4: Economische groei

Bron: Rabobank/EIM

Figuur 5: Economische kracht

Bron: Rabobank/EIM

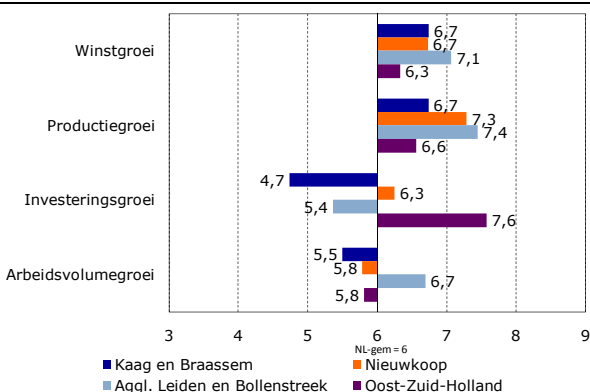
Het is belangrijk om te beseffen dat 2009 een bijzonder jaar was, waarin de economie in absolute termen overall kromp. De rapportcijfers zijn echter relatieve cijfers, waarbij het landelijk gemiddelde elk jaar op een zes wordt gezet. Gemiddeld was de economische groei in Nederland in 2009 negatief. De rapportcijfers van zes of meer op economische groei geven in dit geval dan ook aan dat de economische krimp minder groot was dan landelijk.

1.5 Economische groei

De eerste tekenen van de economische recessie deden zich voor in het laatste kwartaal van 2008. Over het geheel was 2008 nog een jaar van hoogconjunctuur met hoge groeicijfers. In 2009 belandde Nederland in de grootste recessie sinds de jaren '30. De indicatoren die in het model gebruikt worden om de economische groei te duiden, winst, productie, investeringen en het arbeidsvolume, daalden dan ook allemaal in 2009.

De onderstaande figuur toont de rapportcijfers voor de groei-indicatoren in Kaag en Braassem, Nieuwkoop en de vergelijkingsgebieden. Het blijkt dat vooral het winst en productieniveau van het bedrijfsleven in Kaag en Braassem en Nieuwkoop in 2009 minder daalde dan landelijk. Verder valt op dat vooral de groeiprestatie van het bedrijfsleven in Leiden en de Bollenstreek op veel punten gunstig was dan het landelijke gemiddelde.

Figuur 6: Indicatoren economische groei, 2009

Bron: Rabobank/EIM

Op basis van de figuur wordt hieronder per groei-indicator een vergelijking gemaakt tussen de twee gemeenten en de regio. Zoals gezegd, bestaan vanwege de conjuncturele ontwikkelingen grote verschillen tussen de prestaties van sectoren. Om deze verschillen te kunnen duiden wordt er daarnaast een vergelijking gemaakt tussen de prestaties van bedrijven in de landbouw, de productiesectoren⁶, de handel & logistiek en de commerciële dienstverlening⁷. Hiervoor wordt het totaal van die sectoren in Kaag en Braassem en Nieuwkoop afgezet tegen dat van Leiden en Bollenstreek, Oost-Zuid-Holland en Nederland.

Winst daalt minder hard dan landelijk

De winstgroei wordt berekend door het totale bedrijfsresultaat van alle bedrijven in de regio af te zetten tegen het bedrijfsresultaat in het voorgaande jaar. Het bedrijfsleven in Nederland als geheel zag haar winst in 2009 met 26 procent afnemen. In Kaag en Braassem en Nieuwkoop daalde de winst met 20 procent, vandaar de relatief gunstige scores op deze variabele.

⁶ Industrie en bouw

⁷ Horeca, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening

De verschillen tussen sectoren zijn echter groot. Bedrijven in de landbouw kenden landelijk gemiddeld een winstgroei van bijna 9 procent. In Kaag en Braassem en Nieuwkoop deden deze bedrijven het naar verhouding beter met een winstgroei van respectievelijk 23 en 10 procent. De productiesectoren, en dan voornamelijk de industrie, kenden in 2009 juist een sterke daling van de winst. Landelijk was deze 39 procent, in Kaag en Braassem en Nieuwkoop daalde de winst met 12 en 30 procent. Ook de winst in de handel & logistiek werd hard geraakt door de crisis. In Nederland daalde de winst met 42 procent, in Kaag en Braassem en Nieuwkoop was dit wat hoger (50 en 53 procent). De winst in de commerciële dienstverlening bleef landelijk stabiel, vooral in Kaag en Braassem deed de sector het met 9 procent groei een stuk beter.

Terugval in de productie blijft relatief beperkt

De productiegroei wordt gemeten door de omvang van de bruto toegevoegde waarde te vergelijken met die van een jaar eerder. Ook voor de productiegroei geldt dat deze negatief was in 2009, zowel in Nederland als in de twee gemeenten en de regio. Landelijk daalde de productie met 4 procent, in Kaag en Braassem met 3 procent en in Nieuwkoop met 2 procent.

Het productievolume liep echter niet in alle sectoren terug. In de landbouw steeg het productievolume met 5 procent, bedrijven in het Groene Hart Noord deden het met een productiegroei van 6 procent nog wat beter. Het productievolume van bedrijven in de commerciële diensten bleef in de twee gemeenten, de regio en in Nederland gelijk ten opzichte van 2008. De handel & logistiek werd zowel landelijk als in de regio hard geraakt, met een daling van 8 procent. De daling van het productievolume bij bedrijven in de productiesector vertoont de grootste verschillen. Landelijk vond een daling van 10 procent plaats, in het Groene Hart Noord was dit 'slechts' 4,5 procent, in Leiden en Bollenstreek 3 procent. Dit zou verklaard kunnen worden door de relatief beperkte schaal van, vooral industriële, bedrijven in de regio⁸. Doorgaans zijn het in industrie vooral de grotere bedrijven die exporteren waardoor ze ook gevoeliger zijn voor conjuncturele schommelingen en fluctuaties in de wereldhandel

Sterke daling investeringen, ook in Groene Hart Noord

Het is niet verwonderlijk dat het investeringsvolume in Nederland in 2009 daalde. De verminderde vraag naar goederen, de voorraadafbouw en de economische onzekerheid bij bedrijven in het algemeen maakten ondernemers terughoudender. Landelijk was de daling van de investeringen 14 procent, Kaag en Braassem en Nieuwkoop weken daar weinig van af (16 en 14 procent daling). De COROP Oost-Zuid-Holland deed het nog relatief goed met een daling van de investeringen van 12 procent.

De daling van de investeringen was het sterkst in de productiesectoren. Vooral de industrie had daarbij last van de verminderde (buitenlandse) vraag naar goederen. Voor de gehele productiesector in Nederland daalde de investeringen met 23 procent. In het Groene Hart

⁸ Vestigingen van industriebedrijven in Groene Hart-Noord hebben gemiddeld 8 á 9 werknemers, het gemiddelde voor Nederland ligt op 16 werknemers.

Noord en de regio vond een soortgelijke daling van de investeringen plaats. De investeringen van landbouwbedrijven liepen relatief het minst terug. Zowel in Groene Hart Noord, de regio als in Nederland bedroeg de daling zo'n 10 procent. De bedrijven in de handel en logistiek deden het relatief iets minder slecht dan landelijk (-15 procent tegenover -16 procent). Dit gold overigens voor de bedrijven in deze sector in de gehele regio.

Arbeidsvolume daalt, maar grote sectorale verschillen

Zowel landelijk als in Kaag en Braassem, Nieuwkoop en de regio daalde het arbeidsvolume (gemeten in fte) in 2009. In Nederland als geheel met 1,6 procent, in Kaag en Braassem met 1,8 procent en in Nieuwkoop met 1,7 procent. De Agglomeratie Leiden en Bollenstreek deed het relatief goed met een daling van 1,2 procent.

In de zorg en bij de overheid nam het arbeidsvolume in 2009 nog licht toe (landelijk respectievelijk 2,8 en 1,3 procent), in Groene Hart Noord was dit iets lager. Zowel regionaal als landelijk lieten alle andere sectoren een daling van de werkgelegenheid zien, deze was het sterkst in de commerciële diensten (-4,3 procent landelijk). De daling van de werkgelegenheid in de landbouw, productiesector, handel & logistiek en commerciële diensten was wat minder sterk dan landelijk.

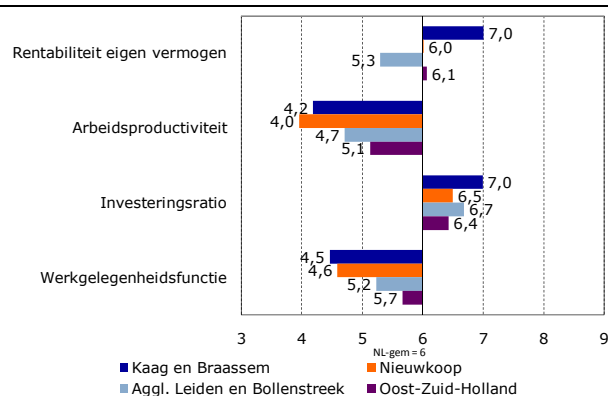
In paragraaf 1.7 wordt uitgebreider stilgestaan bij de regionale werkgelegenheid-ontwikkeling en prognose voor 2010 en 2011.

1.6 Economische kracht

Hoewel de recessie ook op de krachtindicatoren van invloed was, zijn de verschillen tussen de scores jaar-op-jaar veel kleiner dan bij de groei-indicatoren. In figuur 5 was al te zien dat de fluctuatie van de totaal score op economische kracht minimaal was. Dit betekent dat er ten opzichte van de resultaten van Nederland weinig verandering is opgetreden. In 2009 lagen de niveaus van de winstgevendheid, arbeidsproductiviteit, investeringsratio en werkgelegenheidsfunctie echter lager dan in 2008, zowel in Nederland als geheel als in de regio.

De gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop scoorden met een 5,7 en een 5,3 een onvoldoende op economische kracht. De onderstaande figuur toont de scores op de vier krachtindicatoren. Het bedrijfsleven in de twee gemeenten en de regio heeft gemeenschappelijk dat men bovengemiddeld scoort op de investeringsratio. Specifiek voor Kaag en Braassem is de hoge score voor de rentabiliteit op het eigen vermogen. Duidelijk is dat de onvoldoende voor de economische kracht het gevolg is van de lage scores op arbeidsproductiviteit en werkgelegenheidsfunctie. Op deze punten worden echter ook regionaal relatief lage scores behaald.

Figuur 7: Indicatoren economische kracht, 2009

Bron: Rabobank/EIM

Rentabiliteit eigen vermogen neemt af

De rentabiliteit op het eigen vermogen (REV) geeft de verhouding weer tussen de gerealiseerde winst en het eigen vermogen waarmee deze winst is verkregen. In 2008 was de REV van het Nederlandse bedrijfsleven 17 procent, in 2009 liep dit terug naar 7 procent. Het bedrijfsleven in Kaag en Braassem onderscheidt zich over het afgelopen jaar in positieve zin met een REV van 13 procent, Nieuwkoop scoort rond het landelijke gemiddelde.

De REV was in Kaag en Braassem en Nieuwkoop relatief hoog in de productiesectoren. In de twee gemeenten lag deze net boven de 30 procent terwijl dit landelijk slechts 3 procent was. Ook hier zien we dus dat de klap van de recessie in het werkgebied minder hard is

aangekomen. Ook in de landbouw hadden bedrijven in Groene Hart Noord een hogere REV dan landelijk, deze was 26 procent in Kaag en Braassem 17 procent in Nieuwkoop en 12 procent landelijk. In de andere sectoren week de gemiddelde REV van het bedrijfsleven weinig af van landelijk.

Arbeidsproductiviteit zwak punt

Om de arbeidsproductiviteit te meten is de bruto toegevoegde waarde gedeeld door het totale arbeidsvolume. Het geeft dus een indicatie van hoeveel waarde een fulltime medewerker gemiddeld toevoegt. De arbeidsproductiviteit in Nederland was €88.000 per fte. Zowel in de twee gemeenten als in de regio lag de arbeidsproductiviteit op een lager niveau dan landelijk. In Kaag en Braassem en Nieuwkoop was dit respectievelijk €61.000 en €58.000, in de Agglomeratie Leiden en Bollenstreek en Oost-Zuid-Holland respectievelijk €69.000 en €75.000.

Deze lagere arbeidsproductiviteit is terug te zien bij alle sectoren maar speelt voornamelijk bij de productiesectoren. Landelijk ligt de arbeidsproductiviteit in deze sectoren op €119.000, in de twee gemeenten is dit minder dan de helft (€53.000). Dit kan voor een groot deel verklaard worden vanuit het relatief kleinschalige karakter van dit type bedrijven in de twee gemeenten. De praktijk leert dat in regio's met grootschalige industriële bedrijven de hoogste arbeidsproductiviteit behaald wordt.

Investeringsratio lokaal en regionaal sterk punt

De investeringsratio is het deel van de bruto toegevoegde waarde dat wordt geïnvesteerd. Dit kengetal geeft een indruk van de mate waarin het bedrijfsleven bereid is om te investeren. De investeringsratio in de twee gemeenten en in de regio lag tussen de 20 en 23 procent. Daarmee scoorde men beter dan Nederland als geheel waar de investeringsratio 18 procent was.

Sectoraal ligt de investeringsratio doorgaans het hoogst in de landbouw en de commerciële diensten. Landbouwbedrijven in de twee gemeenten hadden een investeringsratio van 32 procent tegenover een ratio van 38 procent in Leiden en Bollenstreek, 26 procent in Oost-Zuid-Holland en 36 procent landelijk. De commerciële dienstverleners in Groene Hart-Noord hadden een investeringsratio van 48 procent. Dit was een stuk hoger dan regionaal en landelijk (37-43 procent). De investeringsratio in de productiesectoren lag relatief hoog (9 procent in Groene Hart Noord tegenover 7 procent landelijk).

Relatief lage werkgelegenheidsfunctie gemeenten en regio

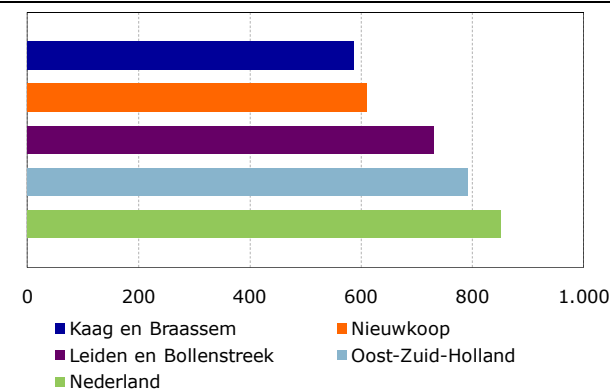
De ligging van Kaag en Braassem en Nieuwkoop in het Groene Hart is in belangrijke mate bepalend voor de functie die de gemeenten hebben binnen de regio. Het gebied is daarbij in eerste instantie een woongebied met een open karakter en relatief kleinschalige bedrijfsactiviteiten. Door die functie kennen de twee gemeenten relatief weinig banen ten opzichte van hun beroepsbevolking (tabel 1 en figuur 8, volgende pagina). Dit betekent dat ongeveer 40 procent van de beroepsbevolking in de twee gemeenten is aangewezen op een baan elders.

Tabel 1: Arbeidsvolume, beroepsbevolking en bevolking twee gemeenten en regio

	Kaag en Braassem	Nieuwkoop	Leiden en Bollenstreek	Oost-Zuid-Holland
Arbeidsvolume (` 09)	7.189	7.749	145.592	119.069
Beroepsbevolking (` 09)	12.253	12.715	199.356	150.140
Totale bevolking (` 10)	25.642	26.929	404.736	293.596

Bron: Rabobank/ABF

Ook binnen de regio's Leiden en Bollenstreek en Oost-Zuid-Holland als geheel is de oriëntatie van de meeste gemeenten meer richting de woon- en recreatieve functie dan richting de werkfunctie. Dit zorgt ervoor dat ook de Leiden en Bollenstreek en Oost-Zuid-Holland lager op deze indicator scoren dan landelijk.

Figuur 8: Aantal fulltime banen per 1.000 arbeidskrachten

Bron: LISA, bewerking Rabobank

1.7 Economisch vooruitzicht 2010-2011

In 2010 en 2011 ligt de verwachte reële groei van de Nederlandse economie van 1,5 procent onder de trend van voor de crisis. De acute crisis mag dan voorbij zijn, de gevolgen ervan zullen nog lang voelbaar blijven, doordat het herstel traag en het geslagen gat groot is. Het productieverlies bij bedrijven, het onvolledige herstel van de financiële markten, de oplopende werkloosheid en het tekort op de overheidsbegroting hebben grote invloed op consumenten en bedrijven, met het voorspelde trage herstel als gevolg. Uit de prestaties van het bedrijfsleven in 2009 blijkt dat er tussen regio's duidelijke verschillen bestaan in de mate waarin zij door de recessie zijn geraakt. Deze verschillen zijn voor een groot deel terug te voeren op de economische structuur van regio's, waarbij vooral de Nederlands industrieregio's hard geraakt werden.

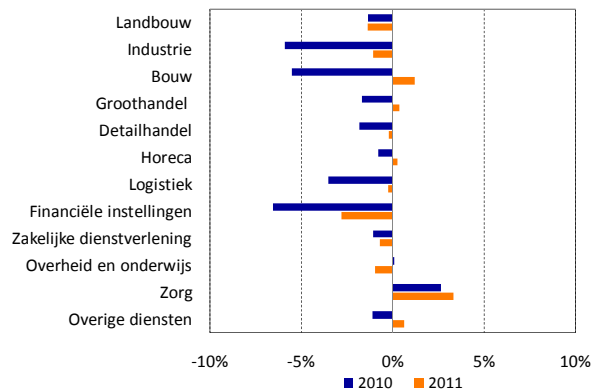
De structuur van de economie bepaalt ook in belangrijke mate het hersteltempo. In deze paragraaf wordt op basis van prognoses voor de ontwikkeling van werkgelegenheid, werkloosheid en productievolume het verwachte herstel van het bedrijfsleven in het Groene Hart-Noord beschreven. Net als in het voorgaande wordt daarbij gebruik gemaakt van een vergelijking met de regio en Nederland.

Achteruitgang werkgelegenheid in 2010, stabilisatie in 2011

De werkgelegenheidsontwikkeling loopt altijd achter op het verloop van de conjunctuur, zowel in goede als slechte tijden. Het economische herstel kan dan ook niet voorkomen dat de verwachte werkgelegenheidsontwikkeling in de meeste sectoren in 2010 nog negatief is (figuur 9). Naar verwachting zal de totale werkgelegenheid in Nederland in 2010 met bijna 2 procent afnemen. In 2011 neemt de werkgelegenheid waarschijnlijk weer licht toe (+0,2 procent). In beide jaren is de zorg de positieve uitzondering met een groei van ongeveer 3 procent.

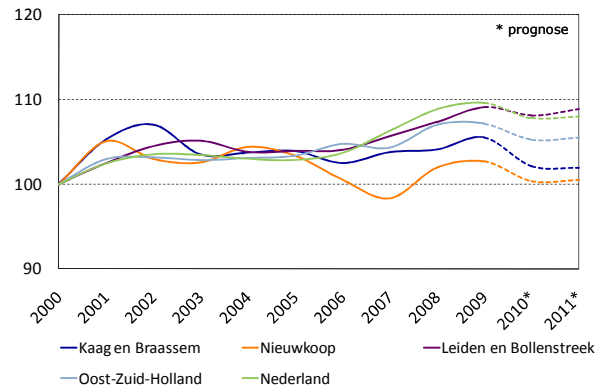
Vooraf in de industrie, bouw en financiële instellingen wordt in 2010 nog een forse daling van de werkgelegenheid verwacht. Andere sectoren als de landbouw en zakelijke dienstverlening kennen in beide jaren een lichte krimp. De branches binnen de zakelijke dienstverlening vertonen echter grote verschillen. Zo is de verwachting voor de werkgelegenheidsontwikkeling in de ICT en bij advocaten-, notarissen- & accountantskantoren positief. Voor de overige zakelijke dienstverlening (o.a. schoonmaak en beveiliging) is deze echter negatief.

Figuur 9: Prognose van de landelijke werkgelegenheidsontwikkeling per sector 2010-2011

Bron: EIM, bewerking Rabobank

Figuur 10: Werkgelegenheidsontwikkeling 2000-2011

Bron: LISA/EIM, bewerking Rabobank

Ontwikkeling werkgelegenheid lager dan regionaal en landelijk

Doordat de samenstelling van branches binnen sectoren in de gemeenten anders is dan landelijk, kennen ze ook een andere werkgelegenheidsontwikkeling. Eerder was al te zien dat de gemeenten Kaag en Braassem en Nieuwkoop minder geprofiteerd hebben van de economische groei in de periode 2006-2008. Verder liet figuur 1 zien dat het Groene Hart Noord relatief veel werkgelegenheid in de landbouw en bouw kent en relatief weinig in de diensten en bij de overheid. De verwachte daling van de werkgelegenheid in de bouw zal naar verhouding dan ook sterk gevoeld worden in Kaag en Braassem en Nieuwkoop.

In figuur 10 is weergegeven wat de krimp van de werkgelegenheid in 2009 en 2010 voor effect heeft op het werkgelegenheidsniveau. Daaruit blijkt dat de werkgelegenheid vooral in Kaag en Braassem wat sterker terugloopt dan in de andere gebieden. Voor beide gemeenten lijkt het werkgelegenheidsniveau weer uit te komen rond het niveau van 2000. Landelijk en regionaal is de afname van de werkgelegenheid wat geleidelijker. Zeker de regio Leiden en Bollenstreek ontwikkelt zich daarbij relatief gunstig.

De verwachte werkgelegenheidsontwikkeling in de twee gemeenten is ook wat minder positief dan landelijk doordat de sectorstructuur en het belang van branches binnen de sectoren afwijkt van het landelijke beeld. De branche overige zakelijke dienstverlening heeft in Kaag en Braassem en Nieuwkoop een groter aandeel in de werkgelegenheid dan landelijk. Doordat juist deze branche een negatieve verwachting kent, zal de krimp in werkgelegenheid in het Groene Hart Noord mogelijk nog wat groter zijn dan landelijk.

Werkloosheid blijft onder landelijk niveau

De werkloosheid stijgt in nagenoeg alle gemeenten in Nederland door de afname van het aantal banen⁹. In figuur 11 wordt getoond wat enerzijds het banenverlies en anderzijds de krimp van de beroepsbevolking¹⁰ (als gevolg van de vergrijzing) betekenen voor de

⁹ Daarbij wordt verondersteld dat het deel van de bevolking dat zich beschikbaar stelt op de arbeidsmarkt gelijk blijft.

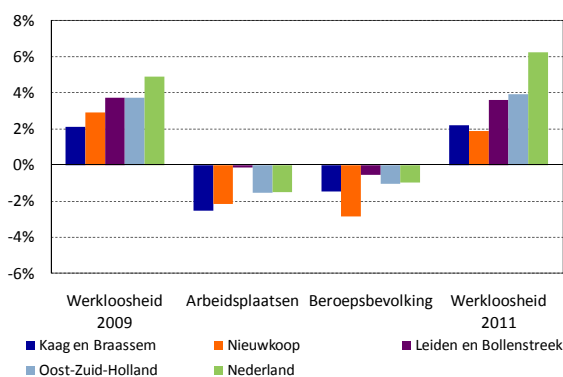
¹⁰ Het aantal mensen dat zich beschikbaar stelt op de arbeidsmarkt.

ontwikkeling van de werkloosheid. In de berekening van de werkloosheid wordt tevens de pendel, die zich bijvoorbeeld sterk voordoet tussen Leiden en omliggende gemeenten¹¹, meegenomen. Zoals eerder al aangegeven, daalt het aantal arbeidsplaatsen in Kaag en Braassem en Nieuwkoop wat sterker dan landelijk. Naar verwachting daalt echter ook de beroepsbevolking in de twee gemeenten sterker dan landelijk waardoor er vanuit de eigen bevolking ook minder behoefte is aan banen. Een gevolg hiervan is dat de werkloosheid in Kaag en Braassem nauwelijks stijgt en in Nieuwkoop zelfs wat lijkt te dalen. Daarnaast is te zien dat de werkloosheid in regio als geheel ook relatief stabiel blijft.

Herstel productievolume vanaf 2011

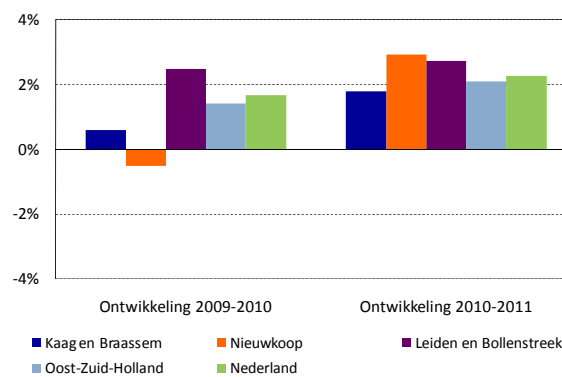
In 2009 leidde de verminderde vraag naar goederen en diensten tot een sterke daling van het productievolume van bedrijven. Sinds begin 2009 vertonen het productievolume en de bezettingsgraad van bedrijven tekenen van herstel¹². Dit herstel lijkt zich landelijk in 2010 en 2011 ook voorzichtig door te zetten (figuur 12). Sectoraal zit de voornaamste groei van het productievolume in de industrie, handel en logistiek. Deze sectoren profiteren daarbij van de aantrekkende wereldhandel. Dit geldt niet voor de bouw, naar verwachting treedt in deze sector in 2010 nog een flinke daling van het productievolume op. Gezien het grote belang van deze sector in Kaag en Braassem en Nieuwkoop lijkt het productievolume zich pas in 2011 wat te herstellen.

Figuur 11: Ontwikkeling werkloosheid, arbeidsplaatsen en beroepsbevolking 2009-2011

Bron: EIM/Rabobank

Figuur 12: Ontwikkeling van het productievolume van het bedrijfsleven 2009-2011

Bron: EIM/Rabobank

¹¹ De inwoners van Kaag en Braassem die buiten de gemeente werken, zijn daarbij onder andere gericht op Leiden en de Haarlemmermeer. Inwoners van de gemeente Nieuwkoop zijn in dit opzicht meer op Alpen aan de Rijn gericht.

¹² Bron: Rabobank – Economisch Kwartaalbericht, juni 2010

1.8 Conclusie

In 2009 kreeg het Nederlandse bedrijfsleven te maken met een forse recessie waardoor de economie als geheel met 5 procent kromp. Inmiddels is een voorzichtig begin gemaakt aan het economisch herstel, voor dit jaar leidt dit tot een groeiprognose van 1,5 procent.

Binnen Nederland zijn er duidelijke verschillen in de mate waarin regio's door de recessie werden getroffen. Met name de industrieregio's hadden het in 2009 zwaar te verduren. Uit de analyse van de resultaten van bedrijven in Kaag en Braassem, Nieuwkoop en de regio's Leiden en Bollenstreek en Oost-Holland-Zuid blijkt dat bedrijven hier relatief wat minder last van de recessie hebben gehad dan landelijk het geval was. Dit kwam vooral doordat de terugval van de economische groei minder sterk was dan landelijk. Het was vooral de relatief kleinere daling van de winst en productie in de gemeenten en de regio die hieraan heeft bijgedragen. Aan de andere kant blijkt dat de economische kracht van Kaag en Braassem en Nieuwkoop wat onder het landelijke gemiddelde ligt. Dit is het gevolg van het lagere niveau van de arbeidsproductiviteit en het feit dat er relatief weinig banen beschikbaar zijn ten opzichte van het aantal potentiële arbeidskrachten. Gezien het relatief kleinschalige karakter van de bedrijvigheid en de functie van de twee gemeenten als groene woongemeenten is dit niet verwonderlijk.

De vooruitzichten in 2010 en 2011 bieden zicht op herstel maar er is nog een lange weg te gaan om terug te komen op het niveau van de voor de recessie. Zeker voor dit jaar staat de werkgelegenheid in een aantal sectoren (bouw, industrie en financiële instellingen) nog onder druk. De zorg is de enige sector die een duidelijke groei van de werkgelegenheid laat zien. Al met al lijkt in 2011 het grootste deel van de werkgelegenheidsdaling voorbij te zijn. In Kaag en Braassem en Nieuwkoop loopt het aantal arbeidsplaatsen naar verwachting wat sterker terug dan regionaal en landelijk. Dit komt ondermeer door het relatief grotere belang van de bouw en de minder gunstige verdeling binnen de zakelijke dienstverlening. Toch zal de werkloosheid niet zo sterk toenemen, dit komt voornamelijk doordat de beroepsbevolking ook krimpt. Anderzijds is het banenverlies in de rest van de regio nog vrij beperkt waardoor negatieve externe effecten voor de twee gemeenten grotendeels uit lijken te blijven. Het productievolume vertoont in 2010 niet meer de sterke daling van het jaar ervoor. Doordat de verwachtingen voor de bouw in 2010 echter nog negatief zijn, lijkt het productievolume in Kaag en Braassem en Nieuwkoop pas in 2011 de weg terug in te slaan.

Al met al ontstaat het beeld dat de economie in het Groene Hart Noord in 2009 wat minder slecht presteerde dan landelijk het geval was. In de jaren voor de recessie wisten bedrijven in Kaag en Braassem en Nieuwkoop echter ook minder te profiteren van de gunstige economische omstandigheden. De ligging van de twee gemeenten in een regio (Leiden, Haarlemmermeer, Amsterdam) waar die groei wel plaatsvond maakte dat deels goed. Die afhankelijkheid betekent echter dat het draagvlak onder de lokale economie wat onder druk lijkt te staan. Als de bouw in het Groene Hart Noord dit jaar ook te maken krijgt met de verwachte werkgelegenheids- en productieverliezen dan zal dit nog versterkt worden.

Bijlagen

Definities economische thermometer

Algemeen

- Arbeidsvolume: arbeidsvolume werknemers en zelfstandigen in arbeidsjaren
- Bruto toegevoegde waarde: loonkosten + afschrijvingen + financiële lasten + bedrijfsresultaat

Variabelen economisch groei

- Winstgroei: bedrijfsresultaat 2009 t.o.v. bedrijfsresultaat 2008
- Productiegroei: bruto toegevoegde waarde 2009 t.o.v. bruto toegevoegde waarde 2008
- Investeringsgroei: investeringen 2009 t.o.v. investeringen 2008
- Arbeidsvolumegroei: arbeidsvolume 2009 t.o.v. arbeidsvolume 2008

Variabelen economisch kracht

- Rentabiliteit op eigen vermogen (REV): bedrijfsresultaat als % van het eigen vermogen
- Arbeidsproductiviteit: bruto toegevoegde waarde / arbeidsvolume
- Investeringsratio: investeringen als % van de bruto toegevoegde waarde
- Werkgelegenheidsfunctie: arbeidsvolume als % van de beroepsbevolking

Absolute uitkomsten groei- en krachtindicatoren

Tabel 2: Absolute cijfers Nederland en Groene Hart Noord

	Nederland			Nieuwkoop			Kaag en Braassem
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2009
Economische groei							
Winstgroei	5,3%	2,4%	-25,8%	13,2%	3,2%	-20,2%	-20,1%
Productiegroei	4,5%	4,8%	-3,9%	5,8%	4,3%	-2,1%	-2,9%
Investeringsgroei	5,4%	5,9%	-14,3%	5,6%	5,3%	-13,9%	-16,2%
Arbeidsvolumegroei	0,2%	1,4%	-1,6%	2,0%	0,4%	-1,7%	-1,9%
Economische Kracht							
Rentabiliteit eigen vermogen	28,0%	16,0%	7,0%	43,6%	9,6%	7,0%	12,9%
Arbeidsproductiviteit (*1000 euro)	85	88	88	50	60	59	61
Investeringsratio	23,0%	21,0%	18,0%	23,9%	23,3%	20,5%	23,0%
Werkgelegenheidsfunctie (aantal banen)	890	870	850	640	620	610	590

Bron: Rabobank/EIM

Overzicht Regio Top 40 2009

	Positie	Prestatie	Groei	Kracht
Aggl. 's-Gravenhage	1	6,7	7,4	6,1
Zuidoost-Zuid-Holland	2	6,5	6,4	6,5
Noord-Overijssel	3	6,4	6,2	6,7
Kop van Noord-Holland	4	6,4	6,8	6,0
Noord-Limburg	5	6,4	6,4	6,4
Delft en Westland	6	6,4	6,6	6,1
Noord-Drenthe	7	6,3	6,7	6,0
Groot-Amsterdam	8	6,3	6,7	5,8
Noord-Friesland	9	6,3	6,4	6,2
Flevoland	10	6,2	6,2	6,3
Oost-Zuid-Holland	11	6,2	6,6	5,8
Utrecht	12	6,2	6,3	6,0
Zuidwest-Friesland	13	6,1	5,6	6,6
Arnhem/Nijmegen	14	6,1	6,3	5,9
Overig Groningen	15	6,1	6,0	6,1
Alkmaar en omgeving	16	6,1	6,4	5,7
Aggl. Leiden en Bollenstreek	17	6,1	6,6	5,5
Zuidwest-Drenthe	18	6,0	6,0	6,0
West-Noord-Brabant	19	6,0	5,7	6,4
Veluwe	20	6,0	6,2	5,9
Zaanstreek	21	6,0	5,9	6,2
Zuidwest-Gelderland	22	6,0	6,0	6,0
Zeeuwsch-Vlaanderen	23	6,0	5,5	6,5
Achterhoek	24	6,0	6,1	5,9
Zuidoost-Noord-Brabant	25	6,0	5,8	6,1
Het Gooi en Vechtstreek	26	6,0	6,0	5,9
Agglomeratie Haarlem	27	5,9	6,2	5,7
Zuidoost-Drenthe	28	5,9	5,7	6,1
Overig Zeeland	29	5,9	5,7	6,2
Oost-Groningen	30	5,9	6,0	5,9
Midden-Noord-Brabant	31	5,9	6,1	5,7
Noordoost-Noord-Brabant	32	5,9	5,8	6,0
Twente	33	5,8	5,8	5,9
Zuidwest-Overijssel	34	5,8	5,9	5,8
Zuidoost-Friesland	35	5,8	5,6	6,0
IJmond	36	5,7	5,7	5,7
Delfzijl en omgeving	37	5,6	5,0	6,3
Midden-Limburg	38	5,6	5,3	6,0
Groot-Rijnmond	39	5,5	4,7	6,2
Zuid-Limburg	40	5,4	5,0	5,7

Colofon

Titel

Economisch profiel Groene Hart Noord

Ondertitel

Prestaties en verwachtingen bedrijfsleven

Auteurs

T. Geijer MSc. (Rabobank Nederland)

W. van der Velden (Rabobank Nederland)

Publicatiedatum:

Oktober 2010

In opdracht van:

Rabobank Groene Hart Noord

Contactadres:

Rabobank Groene Hart Noord

Postbus 16

2370 AA Roelofarendsveen

directie@ghn.rabobank.nl

©RabobankNederland,2010

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigden /ofopenbaargemaakt doormiddel vandruk, fotokopi e of op welke andere wijze dan daaronder mede begrepen g ehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zond er voorafgaand toestemming van Rabobank Nederland.

No part of this publication may be reproduced in an y form by print, photoprint, microfilm or any othe r means without written permission by Rabobank Nederland.